

УДК 811.161.1'243:316.77:376-054.62

**СТАН ФОРМУВАННЯ
СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ
НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З РОСІЙСЬКОЇ МОВИ
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ**

Кушнір І.М. (Харків)

У статті описано проведення та проаналізовано результати констатувального експерименту, спрямованого на визначення реального стану процесу формування соціокультурної компетентності іноземних студентів під час навчання російської мови у вищих навчальних закладах України.

Ключові слова: соціокультурна компетентність, констатувальний експеримент, педагогічна діагностика.

Кушнір И.Н. Состояние формирования социокультурной компетентности иностранных студентов на практических занятиях по русскому языку в высших учебных заведениях Украины

В статье даётся описание проведения и анализ результатов констатирующего эксперимента, главной целью которого является определение реального состояния учебного процесса, направленного на формирование социокультурной компетентности иностранных студентов при обучении их русскому языку в вузах Украины.

Ключевые слова: социокультурная компетентность, констатирующий эксперимент, педагогическая диагностика.

Kushnir I.M. Development of Foreign Students' Socio-cultural Competence in the Russian Language Lessons at Higher Educational Establishments of Ukraine.

The experiment carried out and its results aimed at determining the level of a real process of the foreign students' socio-cultural competence formation in teaching the Russian language at higher educational establishments of Ukraine have been analyzed in the article.

Key words: socio-cultural competence, ascertaining experiment, pedagogical diagnostics.

Сучасними вимогами до результатів вищої освіти на перший план висуваються завдання формування високого рівня, поряд із професійними, особистісних якостей майбутніх фахівців. Для іноземних студентів вищих навчальних закладів України засобом отримання високоякісної освіти та основою особистісного розвитку є іноземна мова. Під час навчання іноземних студентів російської мови відбувається формування їх міжкультурної мовної особистості, що зумовлено єдністю навчання мови та культури, вивченням російської мови як іноземної в умовах діалогу культур. Аналогічно мовній особистості, описаній Ю.М. Карауловим [3], міжкультурна мовна особистість іноземного студента має три рівні: вербально-семантичний, лінгво-когнітивний, прагматичний (терміни введено у науковий обіг Ю.М. Карауловим). Зіставивши структуру мовної особистості за Ю.М. Карауловим, мовної особистості іноземних студентів за І.Б. Ігнатовою [2] та структуру комунікативної компетентності за А.М. Щукіним [7], ми з'ясували, що на лінгво-когнітивному рівні міжкультурної мовної особистості іноземних студентів формується їх соціокультурна компетентність, яка є предметом нашого дослідження.

Новітні дослідження проблеми формування соціокультурної компетентності було зроблено такими науковцями, як В.В. Воробйов, Р.О. Гришкова, І.А. Закір'янова, В.О. Калінін, Т.Н. Колодько, Л.Т. Тишакова, С.О. Шехавцова.

Розробка методичної технології формування соціокультурної компетентності іноземних студентів потребує здійснення її експериментальної перевірки, що вимагає звернення до такого методу наукового пізнання, як експеримент.

Вченими (Ю.К. Бабанським, Л.В. Занковим, С.Ф. Шатіловим, Е.О. Штульманом) зазначається, що для оперування складними об'єктами під час проведення експериментального дослідження доцільним є використання їх моделей [1; 6].

Моделювання цілеспрямованого процесу формування соціокультурної компетентності іноземних студентів під час навчання російської мови та виявлення результативності запропонованих методів потребує обов'язкового діагностування вихідного рівня досліджуваного предмету. Педагогічна діагностика реального навчального процесу, спрямованого на формування

соціокультурної компетентності іноземних студентів, проводилась нами в межах констатувального експерименту, аналіз результатів якого є **метою** даної статті.

Педагогічна діагностика (в широкому значенні) – отримання інформації про стан та розвиток контрольованого об'єкта. І.П. Підласий, конкретизуючи це поняття, розуміє діагностику як систему технологій, засобів, процедур, методик та методів висвітлення обставин, умов та факторів функціонування педагогічних об'єктів, перебігу педагогічних процесів, встановлення їх ефективності та наслідків [5].

Діагностика процесу формування соціокультурної компетентності іноземних студентів проводилась на базі Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. У діагностичних зрізах брали участь іноземні студенти, що навчалися на факультеті іноземних мов (філологічний профіль), психології, медичному, економічному та юридичному (нефілологічний профіль) факультетах університету. Також у констатувальному експерименті брали участь іноземні студенти першого курсу Харківського національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”, Запорізького державного медичного університету та Криворізького технічного університету.

Мета проведення констатувального експерименту конкретизувалась у наступних завданнях:

- 1) визначити критерії, показники та рівні сформованості соціокультурної компетентності іноземних студентів у процесі навчання російської мови як іноземної;

- 2) вивчити реальний стан процесу формування соціокультурної компетентності іноземних студентів під час навчання російської мови у вищих навчальних закладах України.

Для вирішення першого завдання констатувального експерименту було визначено критерії сформованості гносеологічного, операційного, аксіологічного та креативно-процесуального компонентів соціокультурної компетентності (компоненти соціокультурної компетентності було детально описано у нашому попередньому дослідженні [4]). Так, визначити рівень сформованості гносеологічного компонента соціокультурної компетентності дозволяє культурно-пізнавальний критерій,

операційного – оперативно-комунікативний, аксіологічного – ціннісно-емоційний, а креативно-процесуального – творчорозвивальний критерій. За кожним із критеріїв компоненти соціокультурної компетентності мають три рівні сформованості: особистісний (високий), комунікаційний (середній), орієнтувальний (низький).

Діагностичне дослідження проводилось у два етапи: 1) дослідження навчально-методичного забезпечення процесу формування соціокультурної компетентності іноземних студентів; 2) діагностика рівня сформованості кожного з компонентів соціокультурної компетентності іноземних студентів.

Для проведення констатувального експерименту застосовувались такі діагностичні методи та прийоми:

- аналіз методичного забезпечення навчального процесу спілкування в соціокультурній сфері (забезпечення навчально-методичними матеріалами);
- спостереження за навчальною діяльністю та самостійною роботою на основному етапі навчання російської мови як іноземної;
- анкетування;
- тестування;
- аналіз усного та писемного контролю;
- самоаналіз та самоконтроль іноземних студентів;
- методи математичної статистики.

На першому етапі здійснено оцінку методичного забезпечення процесу формування соціокультурної компетентності іноземних студентів на основному етапі навчання російської мови вищих навчальних закладів України. Для цього було зроблено наступні кроки:

а) вивчались робочі програми з російської мови для іноземних студентів (основний етап) вищих навчальних закладів України;

б) опитувались викладачі російської мови як іноземної вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації;

в) було проаналізовано посібники, які призначено для навчання іноземних студентів спілкування в соціокультурній комунікативній сфері.

Проведення першого етапу формувального експерименту дозволило зробити наступні висновки:

- 1) ознайомлення іноземних студентів нефілологічного профілю з особливостями українського соціокультурного простору відбувається не в повному обсязі;
- 2) відсутнє планування комплексного поетапного формування гносеологічного, операційного, аксіологічного та процесуального компонентів соціокультурної компетентності у процесі навчання російської мови;
- 3) не передбачено послідовний розвиток творчих та пізнавальних здібностей іноземних студентів;
- 4) формування соціокультурної компетентності іноземних студентів у процесі навчання російської мови в практиці проведення практичних занять виконується фрагментарно;
- 5) більшістю викладачів пропонується створення методичної технології формування соціокультурної компетентності іноземних студентів-нефілологів у процесі навчання російської мови;
- 6) існуючі навчальні посібники не складають єдиного комплексу методичних матеріалів для поетапного формування всіх компонентів соціокультурної компетентності іноземних студентів у процесі навчання російської мови як іноземної.

На другому етапі констатувального експерименту було проведено діагностування рівнів сформованості соціокультурної компетентності іноземних студентів відповідно до критеріїв, перелічених вище. Проводилось діагностування студентів першого курсу з метою виявлення рівня сформованості кожного з компонентів їх соціокультурної компетентності. Їх було поділено на дві групи за профілем навчання: на філологів та нефілологів.

За результатами середньостатистичних обчислень кількісних показників сформованості кожного з компонентів соціокультурної компетентності ми отримали наочну картину рівнів сформованості соціокультурної компетентності іноземних студентів філологічного та нефілологічного профілю, відтворену в таблиці.

Таблиця 1

**Рівні сформованості соціокультурної компетентності
іноземних студентів вищих навчальних закладів України**

	ФІЛОЛОГІЧНИЙ ПРОФІЛЬ	НЕФІЛОЛОГІЧНИЙ ПРОФІЛЬ
ОРІЄНТУВАЛЬНИЙ	22,7 %	74,7 %
КОМУНІКАЦІЙНИЙ	51,5 %	18 %
ОСОБИСТІСНИЙ	25,8 %	7,3 %

Як видно з таблиці, переважна кількість іноземних студентів нефілологічного профілю навчання мають лише орієнтувальний рівень сформованості соціокультурного компонента. Це підтверджує існування гострої потреби у розробці методичної технології формування соціокультурної компетентності іноземних студентів саме нефілологічного профілю у процесі навчання російської мови.

Таким чином, загальні результати констатувального експерименту свідчать, що рівень сформованості соціокультурної компетентності іноземних студентів не відповідає вимогам, що висуваються сучасними стандартами володіння іноземною мовою.

На основі аналізу результатів двох етапів констатувального експерименту можна зробити висновки про основні причини низького рівня сформованості соціокультурної компетентності іноземних студентів у процесі навчання російської мови:

- відсутність конкретної методики комплексного формування всіх компонентів соціокультурної компетентності іноземних студентів у процесі навчання російської мови;

- відсутність навчально-методичного комплексу для поетапного формування компонентів соціокультурної компетентності іноземних студентів.

Майже п'ята частина студентів не може реалізувати свої комунікативні інтенції відповідно до вимог міжкультурної комунікації в іншомовному соціокультурному середовищі у зв'язку з тим, що педагогами не розроблено систему методичних заходів, спрямованих на вирішення цієї проблеми.

Зазначені причини зумовлюють необхідність створення методичної технології формування соціокультурної компетентності

іноземних студентів-нефілологів у процесі навчання російської мови на основному етапі, що й задає напрям подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса: Методические основы / Ю. К. Бабанский. – М. : Просвещение, 1982. – 192 с.
2. Игнатова И.Б. Структура языковой личности в лингводидактическом аспекте / И.Б. Игнатова // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. – Вип. 13. – Харків : 2008. – С. 54–61.
3. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность / Ю.Н. Караулов. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – 264 с.
4. Кушнір І.М. Соціокультурна компетентність у структурі компетентнісної моделі міжкультурної мовної особистості іноземного студента / І.М. Кушнір // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. – Вип. 15. – Харків, 2008. – С. 73–29.
5. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс: Учебник для студентов пед. вузов: В 2 кн. / И.П.Подласый. – М. : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения. – С. 242–272.
6. Штульман Э.А. Методический эксперимент в системе методов исследований / Э.А. Штульман. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1976. – 156 с.
7. Щукин А.Н. Компетенция или компетентность: Взгляд методиста на актуальную проблему лингводидактики / А.Н. Щукин // Рус. яз. за рубежом. – 2000. – № 5. – С. 14–20.